

رمزینه‌های آموزش قرآن

رضا نباتی

رویکرد برنامه‌ی جدید آموزش قرآن، جامعیت این آموزش است؛ یعنی آموزش قرآن به نحوی باشد که از یک سو همه‌ی حیطه‌های یادگیری را شامل شود و به‌ویژه بر حیطه‌ی عاطفی که متکفل ایجاد و تقویت انس و علاقه‌ی دانش‌آموزان به قرآن و یادگیری آن است، تأکید ورزد، و از سوی دیگر تمامی موضوعات ضروری آموزش قرآن، مانند روخوانی، روان‌خوانی، صحت قرائت، توانایی درک معنای عبارات و آیات ساده‌ی قرآن کریم، آشنایی با معارف انسان‌ساز قرآن و تدبیر در آیات الهی را در حد امکان شامل شود. با توجه به این رویکرد، سه هدف اساسی آموزش قرآن، علاوه بر تقویت انس و علاقه به قرآن کریم و یادگیری آن، عبارت است از توانایی خواندن صحیح قرآن کریم، درک معنای عبارات و آیات ساده، و تدبیر اولیه در برخی آیات منتخب قرآن کریم. شایان ذکر است، با توجه به جامعیت اهداف آموزش قرآن، در هر یک از دوره‌های تحصیلی، متناسب با شرایط ذهنی و روحی دانش‌آموزان، سایر اهداف نیز مورد توجه قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: آموزش قرآن، رویکرد زمینه‌محور، بستگی تربیت و یادگیری

الف. آموزش جامع قرآن

در طرح جامع آموزش قرآن چند اصل مبنای عمل قرار گرفته است. امید است به یاری خدا و همت شما همکاران فداکار، دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی به خواندن قرآن کریم تسلط یابند و به یادگیری آن علاقه‌مند شوند. هدف این است که در دوره‌ی متوسطه‌ی اول توانایی معنا کردن عبارات و آیات ساده‌ی قرآن کریم را پیدا کنند و در متوسطه‌ی دوم، ضمن آشنایی با معارف قرآن کریم، با راه‌های تدبیر در آیات قرآن کریم آشنا شوند. (راهکار ۳-۱ سند تحول بنیادین). برخی از اصول آموزش جامع قرآن عبارت‌اند از:

۱. آغاز آموزش قرآن از پایه‌ی اول ابتدایی (مصوبه‌ی ۶۷ شورای عالی آموزش و پرورش)؛
۲. مبنا قرار دادن سوادآموزی فارسی در آموزش روخوانی قرآن؛
۳. آموزش قرآن توسط آموزگار پایه، نه معلم خاص (مصوبه‌ی ۶۷ شورای عالی آموزش و پرورش)؛
۴. توجه به زیباخوانی، آشنایی با مفاهیم قرآن و ایجاد انس با قرآن از آغاز آموزش؛
۵. استمرار در آموزش و تأکید بر تمرین و تکرار؛
۶. استفاده از رسم‌الخط آموزشی که ساده‌ترین و نزدیک‌ترین رسم‌الخط فارسی است؛
۷. استفاده از فناوری آموزشی، زیبا و جذاب کردن کتاب‌های درسی و توسعه‌ی رسانه‌های آموزشی مانند کتاب راهنمای معلم، نوار، ضبط و لوحه؛
۸. بهره‌گیری از داستان‌ها و پیام‌های قرآنی و آشنایی با معنای ترکیب‌های ساده و پر استعمال قرآن کریم؛
۹. افزایش زمان آموزش از سه سال به شش سال در دوره‌ی ابتدایی؛
۱۰. استفاده از روش آسان و تا حد امکان خودآموز، به نحوی که آموزگار بیشتر جنبه‌ی راهنما داشته باشد.

قرآنی یکی از مناسب‌ترین راه‌هایی است که دانش‌آموزان را با مفاهیم ارزشمندی تربیتی و اخلاقی قرآن کریم آشنا و مانوس می‌کند. پیام‌های قرآنی بهترین فرصت را برای مشارکت دانش‌آموزان در فرایند یاددهی-یادگیری فراهم می‌کنند.

پیام قرآنی علاوه بر اینکه به دانش‌آموزان کمک می‌کند مباحث تربیتی و اخلاقی را به‌عنوان دستورات خدا که در قرآن آمده است، بشناسد، می‌تواند محور و چرایی آیات درس را مشخص کند. لطفاً به نمونه‌هایی از این رویکرد توجه کنید:

د. درک معنای ترکیب‌ها و عبارات‌های ساده‌ی قرآن

از ویژگی‌های مهم جامعیت آموزش قرآن، دستیابی دانش‌آموزان به توانایی درک معنای آیات و عبارات ساده‌ی قرآن است. هر چند این بخش از اهداف آموزش قرآن به‌طور عمده در دوره راهنمای تعقیب می‌شود، ولی در دوره ابتدایی نیز توجه به آن، به شیوه‌ی مناسب و در حد درک دانش‌آموزان، ممکن و مفید است. مشترکات زبان فارسی و زبان قرآن به‌ویژه در برخی کلمات، عبارات و اصطلاحات، این امکان را فراهم می‌آورد که این بخش از آموزش از دوران ابتدایی با شیوه‌ی بسیار ملایم و به شیوه‌های جالب و جذاب انجام شود.

ه. حفظ نسبی قرآن

یکی دیگر از ویژگی‌های جامعیت آموزش قرآن کریم، حفظ نسبی و اجمالی آیات و سوره‌های منتخب قرآن است. هر چند این بخش از اهداف آموزش قرآن در اسناد تحولی به‌صراحت نیامده، ولی در دوره ابتدایی توجه به این امر به تقویت انگیزه‌ی دانش‌آموزان کمک خواهد کرد. حفظ نسبی و اجمالی پیام‌های قرآنی، آیات و سوره‌های منتخب قرآن کریم، این امکان را فراهم می‌آورد که از دوران ابتدایی با شیوه‌ی ملایم و تدریجی به این ظرفیت توجه شود.

ب. قرائت قرآن کریم

۱. تلفظ حروف خاص عربی
ح ← ه؛ ع ← ط؛ ت ← غ؛ ق؛ ث،
ص ← س؛ ذ، ظ، ض ← ز
  ۲. حرکات کوتاه و کشیده
  ۳. احکام تجویدی: فصیح و زیبا تلفظ کردن حروف، حرکات و ترکیبات آن‌ها.
  ۴. وقف و ابتدا: منظم و شمرده خواندن آیات، ابتدا کردن از محل مناسب و وقف کردن در جای مناسب.
  ۵. صوت و لحن: زیبا کردن قرائت با آهنگ مناسب، ردیف، متنوع، هماهنگ، تناسب زیر و بم صدا، حجم صدا، سرعت مناسب قرائت.
- نکته: این مهارت‌ها به روش قاعده‌گویی تدریس نمی‌شوند، بلکه دانش‌آموزان به‌طور غیرمستقیم و با الگوگیری از قرائت آموزشی، به‌طور نسبی این مهارت را کسب می‌کنند. دوران کودکی مناسب‌ترین زمان برای شکل‌گیری دستگاه تکلم است.

ج. پیام قرآنی

منظور از پیام قرآنی، آیه یا عبارت قرآنی کوتاه و زیبایی است که پیام بلند و ارزشمند درباره‌ی موضوعات اعتقادی، اخلاقی، تربیتی و اجتماعی دارد؛ مانند:
یا بنی اقم الصلوة (لقمان ۱۷)، و بالوالدین احساناً (بقره ۸۳)، وَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى (مائده ۲).

پیام قرآنی مورد استفاده برای کودکان معمولاً چند ویژگی دارد:

۱. قالب شعارگونه؛
۲. قابل درک برای کودکان؛
۳. موجز و پرمعناست و قابل ذکر نمونه‌های عملی برای‌ها توسط خود کودکان.

رویکرد زمینه‌محور (تئاتیک)

در اهمیت و جایگاه پیام قرآنی در درس‌ها می‌توان به نقش و رویکرد زمینه‌محوری (تئاتیک) پیام قرآنی اشاره کرد. از آنجا که آموزش روخوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی عموماً بدون درک معنای آیات است، باید این نقص تا حد امکان به نحوی جبران شود. آموزش پیام‌های

روش تدریس صامت و مصوت

خط فارسی و خط قرآنی در بیشتر نمادها (حروف و حرکات) وحدت دارند. از این رو می‌توان آموزش روخوانی قرآن را بر سوادآموزی فارسی بنا نهاد؛ یعنی پس از آنکه دانش‌آموزان حروف و حرکات خط فارسی (صامت‌ها و مصوت‌ها) را آموختند، بدون هیچ‌گونه آموزش جدیدی، روخوانی برخی از کلمات و عبارات قرآن را آغاز می‌کنند. این شیوه حداقل دو فایده دارد:

الف. از آموزش مجدد حروف و حرکات بی‌نیاز می‌شویم. آموزش مجدد، گذشته از آنکه مقداری از وقت را به خود اختصاص می‌دهد، چون تکرار آموخته‌های دانش‌آموزان است، از انگیزه‌ی یادگیری می‌کاهد.

ب. به‌کارگیری آموخته‌های فارسی در خواندن قرآن، هم موجب تقویت ارتباط افقی دو درس فارسی و قرآن می‌شود و هم شوق و شغف دانش‌آموزان و افزایش انگیزه‌ی یادگیری در هر دو درس را به دنبال دارد.

ترکیب صامت‌ها و مصوت‌ها به

روش زیر تهرین می‌شود:

۱. لوحه‌ی جدول ترکیب صامت‌ها و مصوت‌ها روی تخته‌ی کلاس نصب می‌شود.

۲. آموزگار به شیوه‌ی صحیح به حروف و حرکات اشاره می‌کند و دانش‌آموزان به‌طور دسته‌جمعی صامت را با مصوت ترکیب می‌کنند و می‌خوانند تا خواندن تمام ترکیب‌های جدول به پایان برسد.

۳. آموزگار از هر دانش‌آموز می‌خواهد که هر کدام یک سطر از جدول را همراه با اشاره‌ی او بخوانند. خوب است ابتدا دانش‌آموزان قوی‌تر و سپس سایر دانش‌آموزان بخوانند.

۴. آموزگار به هر یک از صامت‌ها و مصوت‌ها به‌صورت پراکنده و نامنظم اشاره می‌کند و از دانش‌آموزان می‌خواهد ابتدا به‌صورت دسته‌جمعی و سپس به‌صورت انفرادی، ترکیب مورد اشاره‌ی وی را بخوانند.

روش تدریس حرف ساکن

حرف بی‌حرکت ساکن است و با حرف متحرک قبل از خودش در یک بخش خوانده می‌شود. برای کسب مهارت در خواندن بخش‌های حرف ساکن، مراحل زیر انجام می‌شود:

الف. نصب لوحه‌ی جدول ترکیب صداها با حروف ساکن روی تخته.

ب. معلم با حرکت دست، بدون آنکه خودش بخواند، از صدای کوتاه به حرف ساکن اشاره می‌کند و دانش‌آموزان به‌صورت دسته‌جمعی آن را می‌خوانند.

ج. معلم مانند مرحله‌ی قبل، با اشاره به بخش دارای ساکن، از هر دانش‌آموز می‌خواهد یک سطر جدول را بخواند. کسب مهارت در صحیح خواندن بخش‌های دارای ساکن، زمینه‌ی درست خواندن بخش‌های دارای تشدید را فراهم می‌آورد.

بسته‌ی تربیت و یادگیری قرآن کریم در دوره‌ی ابتدایی

در پایان، با عنایت به آنچه بیان شد، برای هر یک از پایه‌های تحصیلی دوره‌ی ابتدایی یک بسته‌ی تربیت و یادگیری تقدیم می‌شود:

شماره‌ی تماس با گروه پژوهش و برنامه‌ریزی قرآن کریم و عربی (حوزه‌ی تربیت و یادگیری قرآن کریم و عربی)

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
۰۲۱ - ۸۳۳۰۵۷۷۱

«اللَّهُمَّ انصُرْ مَنْ نَصَرَ الْقُرْآنَ»

در صفحه بعد

مهم‌ترین بخش‌های

این مقاله با «کیو آرکدها»

مشخص شده‌اند.

رویکرد برنامه درسی
آموزش قرآن

روش آموزش داستانی
قرآنی و روخوانی سوره
ناس دوم دبستان

آموزش قرآن اول
ابتدایی پرسش و پاسخ
قرآن در تابستان

راهنمای والدین قرآن
اول ابتدایی ۱

آشنایی با خط قرآن
میم آخر کلمه

رویکرد زمینه محور
۱ (تماتیکی)

آموزش قرآن دوم
ابتدایی درس ۱۰ (۱)

روش تدریس علامت
سکون

رعایت آداب تلاوت قرآن
مقدمه انس با قرآن کریم

آموزش درک
معنای قرآن

آموزش قرآن اول ابتدایی
در تابستان جمع‌بندی
مباحث

آموزش قرآن دوم
ابتدایی درس ۱۰ (۲)

ویژگی‌های آموزش قرآن

راهنمای تدریس معلم
قرآن دوم دبستان

سه گام طلایی کارگاه
روش تدریس روخوانی (۱)

شیوه ارزشیابی از موضوعات
مختلف آموزش قرآن

راهنمای کلی تدریس
قرآن پایه دوم ابتدایی

سه گام طلایی کارگاه
روش تدریس روخوانی (۲)